

Ігор Гоч (Тернопіль)
ЖИТТЄПИС ДИСИДЕНТА МИКОЛИ ГОРБАЛЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ
ДЖЕРЕЛО

Микола Горбаль народився 10 вересня 1940 р. в лемківській селянській родині Андрія та Теклі у селі Воловець, що тоді належало до дистрикту Краків Генеральної губернії Польщі. У 1945 році його сім'я, як і все українське населення Лемківщини, була примусово переселена до УРСР в рамках депортації. Спочатку вони жили на Харківщині, а у 1947 році переїхали до села Летяче (нині Литячі) на Тернопільщині.

Отримавши освіту в Чортківському педагогічному училищі (музичний відділ, 1963 р.), Горбаль розпочав роботу вчителем музики у Борщеві. Тут він керував дитячим ансамблем «Сонечко» та вчительським «Подоланочка». Необхідність викладати та пропагувати радянські агітаційні пісні викликала у молодого вчителя внутрішній конфлікт, що спонукало його до створення власних віршів і музичних творів.

У 1968–1970 рр. він навчався на музично-педагогічних факультетах у Кам'янці-Подільському та Івано-Франківську. У 1970 році Горбаль обійняв посаду викладача естетики у Борщівському технікумі механізації сільського господарства.

Працюючи у технікумі, Горбаль використовував лекції з естетики для поширення національної культури та формування української еліти, вільної від радянської ідеології. Він підкреслював унікальність української нації та важливість історичної правди, прагнучи змінити тогочасну державу. Сам він слухав «Радіо Свобода», з якого дізнавався про українське дисидентство.

Через свою прогресивну й антирадянську позицію, Горбаль почав отримувати доноси. Після відкритого уроку, на якому він порушив тему політичних переслідувань, 24 листопада 1970 року він був уперше заарештований у Тернополі. Його звинуватили у «антирадянській агітації та пропаганді» (ст. 62 ч. 1 КК УРСР) за розповсюдження самвидаву, зокрема поеми «Дума», де СРСР зображено як тоталітарну імперію, а Україну – як колонію.

Перше ув'язнення (1971–1977): Засуджений до 5 років таборів і 2 років заслання. Покарання відбував у Мордовії та Пермській області. У таборах, де значний відсоток в'язнів становили українці, Горбаль писав вірші, об'єднав у збірку «Дні і ночі», брав участь у протестах і вів підпільну хроніку. На засланні в Томській області, працюючи кочегаром, він продовжував слухати не заглушене там «Радіо Свобода».

Після закінчення заслання, дізнавшись про переслідування дисидентів, Горбаль поїхав до Києва, щоб приєднатися до Української Гельсінської групи (УГГ), створення якої стало можливим завдяки Гельсінським угодам 1975 року.

Друге ув'язнення (1979): 23 жовтня 1979 р. Горбаль вдруге заарештували за сфальсифікованим кримінальним звинуваченням у спробі згвалтування. Члени УГГ оприлюднили документ «Ляментация», в якому викрили практику КДБ щодо дискредитації дисидентів шляхом фальшивих кримінальних справ. Він був засуджений до 5 років суворого режиму. У цей період у США та Великій Британії за сприяння Надії Світличної були видані його твори.

Третє ув'язнення (1984–1988): 23 жовтня 1984 р. Горбаль був заарештований втретє за звинуваченням у «розповсюдженні наклепницьких вигадок...». Інкримінували 45 віршів, вилучених раніше. У 1985 році Миколаївський облсуд засудив його до 8 років позбавлення волі та 3 років заслання, визнавши особливо небезпечним рецидивістом. Покарання відбував

у зоні особливо суворого режиму в Пермській області. Звільнений за указом про помилування 23 серпня 1988 р. У 1991 році Микола Горбаль був реабілітований.

У 1994 році він був обраний народним депутатом України. Працював у Комітеті культури і духовності, був головою депутатської групи Української республіканської партії (УРП) та входив до низки демократичних фракцій.

Горбаль – це джерело історії. Його особисті спогади, поезія, тюремна хроніка, архівні матеріали КДБ щодо його справи – це ключовий матеріал для вивчення епохи українського дисидентства та боротьби за права людини. Збірка «Деталі піщаного годинника», опрацьована мною, слугує історичним джерелом, як і стаття «Право на захист» присвячена питанням порушення прав людини та правозахисному руху в СРСР. Пан Микола документує в літературі свою історію, згідно якої історики можуть робити висновки про механізм радянського тоталітарного апарату.

Його біографія дає змогу вивчати мікроісторію – як функціонував радянський репресивний апарат, побут у таборах, механізми фабрикування справ (як-от звинувачення у згвалтуванні), а також феномен лемківської ідентичності в умовах переселення. Інтерв'ю та свідчення Горбала (як-от його слова про табір, де «люди з різними поглядами ставали рідними») є цінним матеріалом усної історії, що дозволяє зрозуміти психологію опору.

Горбаль, вже будучи політиком, підіймав питання, які є актуальними і сьогодні. У своїх публічних висловлюваннях він наголошує на важливості української мови як єдиної мови навчання у школах та висловлює впевненість у тому, що протягом 10–15 років Україна остаточно подолає російський вплив у всіх сферах. Це накладає на істориків відповідальність не лише за дослідження, а й за формування суспільної пам'яті та використання історичних знань для вирішення сучасних проблем. Його теза «Ми оплачуємо російські школи» є історичним свідченням і політичним закликом.

Таким чином, постать Миколи Горбала є і джерелом, і об'єктом, і живим провідником історичних досліджень ХХІ ст., демонструючи перехід від великих державних історій до історії боротьби особистості за гідність і національну ідентичність. Творчість Миколи Горбала є важливим джерелом для вивчення історії українського дисидентського руху, оскільки його вірші та публіцистика задокументували та осмислили досвід опору в умовах тоталітарного режиму.

Анастасія Шведик (Тернопіль)

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ІСТОРИЧНІ УРОКИ, ВИКЛИКИ ТА ПРОБЛЕМИ

Російсько-українська війна пройшла два основних етапи: з 20 лютого 2014 по 23 лютого 2022 р. тривала гібридна війна, а з 24 лютого 2022 р. розпочалося широкомасштабне вторгнення Росії в Україну. Цей конфлікт став найбільшим конвенційним воєнним конфліктом в Європі після Другої світової війни. Війна принесла загрозу миру і безпеці європейського континенту, призвела до порушення стабільності та рівноваги в глобальному вимірі. 24 лютого 2022 р. о 3:40 ранку Російська Федерація розпочала воєнний напад на Україну. Широкомасштабний наступ російських військ на суверенну Україну для багатьох став неочікуваним проявом агресії, який порушив усі принципи міжнародного права та Статуту ООН. Це випробування для міжнародних організацій виявило як їхні можливості, так і системні обмеження у протидії